

Julian Andrzej Kultys, *Moralność seksualna młodzieży – ciągłość czy zmiana?*,
Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej,
Słupsk 2005, ss. 259

O moralności mówi się najczęściej wówczas, gdy chce się wytknąć komuś jej niedostatek. Ludzie pozbawieni skrupułów moralnych, upadek moralności, rozwiązłość seksualna są przecież częstym tematem doniesień prasowych, informacji telewizyjnych, książek oraz luźnych rozmów. Coraz częściej też słychać opinie o kryzysie moralności, nasilają się narzekania na upadek moralności życia seksualnego, pojawiają się nawoływania do powrotu do tradycyjnej moralności. Seks jest wciąż wstydliwym i kontrowersyjnym tematem. Najpopularniejszy jest pogląd, że seks powinien odbywać się za obopólną zgodą, powinny być podjęte środki ostrożności, aby zapobiec chorobom i niechcianej ciąży, natomiast wszystko pozostałe jest indywidualnym wyborem, niepodlegającym ocenom moralnym.

Dyskusja nad moralnością seksualną polskiej młodzieży ma dość długą historię, a toczyła się dotąd i nadal jest prowadzona na różnym poziomie obiektywizmu. Seksualność młodych Polaków, zwłaszcza uczących się w szkołach średnich i studiujących na uczelniach wyższych, od lat wzbudzała także zainteresowanie przedstawicieli różnych dyscyplin nauk humanistycznych.

Interesującą publikacją poświęconą tej tematyce jest książka Juliana Andrzeja Kultysa *Moralność seksualna młodzieży – ciągłość czy zmiana?*, wydana przez Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku. Przystępując do lektury tej książki, należy zwrócić uwagę na przyjętą przez autora definicję moralności seksualnej, odmienną od popularnego jej rozumienia. Zdaniem Juliana Kultysa „moralność seksualna obejmuje normy i wartości określające przebieg stosunków społecznych między mężczyzną i kobietą oraz ich intymne pożycie sek-

sualne (np. nieużywanie przemocy, respektowanie woli, unikanie masochizmu). Każde społeczeństwo reguluje zachowania seksualne człowieka i elementy ekspresji jego płci (wygląd zewnętrzny, uczestnictwo) poprzez rytuały, obyczaj, prawo pisane, zakazy i nakazy religijne oraz swoistą regulację kulturową (wzory). Moralność seksualna to nie tylko znajomość samych norm, ale i towarzyszących im sankcji pozytywnych (nagroda, pochwała) i negatywnych (kara, napiętnowanie)” (s. 5).

Już we wstępie monografii autor podkreśla, że moralność seksualna jest odzwierciedleniem nastawienia społeczeństwa „do szeroko pojętego życia płciowego, z którym nierozzerwalnie wiążą się zarówno poglądy etyczne, jak i panujące obyczaje, zwyczaje i prawo oraz system edukacyjny” (s. 6). Zdaniem autora podobny pogląd prezentuje Stefan Pikus, który przez etykę seksualną rozumie nie tylko systemy norm, ocen, wartościowań opartych na doktrynach filozoficznych, lecz również raporty, kodeksy norm i inne dokumenty opublikowane przez komisje, towarzystwa zajmujące się problematyką „wychowania seksualnego”.

Julian Kultys za główny cel książki przyjął zamiar przybliżenia czytelnikom tematyki związanej z moralnością seksualną. Nie jest to jednak publikacja popularna. W założeniu ma ona służyć wychowawcom jako źródło informacji usprawniającej proces wychowania, ale może także być przydatna samym wychowankom. Autor jest bowiem zdania, że uwzględnienie wniosków przedstawionych w tej pracy może przyczynić się do pozytywnego i racjonalnego podejścia młodzieży do problematyki związanej z życiem płciowym. Cytując Mariana Filara, podkreśla, że „od zarania cywilizacji ludzkie czynności seksualne poddawane były reżimowi nakazów, które posiadały dwie istotne cechy: powszechność i zmienność. Nie istniała i nie istnieje społeczność, gdzie sfera aktywności seksualnej byłaby wolna od wszelkiej regulacji obyczajowo-prawnej” (s. 8-9). Popęd płciowy, tak jak inne popędy ludzkie, w sposób naturalny określał i ograniczał sam siebie, rządziły nim prawa biologii.

Z definicji seksualności wynika, że należy ona do podstawowych potrzeb człowieka, nie tylko ze względu na prokreację, ale przede wszystkim z powodu związanych z tym uczuć rozkoszy i zaspokojenia, które przeżywa się samemu lub wspólnie z partnerem. Seksualność to świat różnorodnych uczuć: przyjemności, cierpienia, obojętności, poświęcenia i szczęścia.

W pierwszej części książki omówiona jest problematyka i historia etyki seksualnej. Posługując się typologią etyki seksualnej sporządzoną przez I. Rubina, autor w krótkiej i przystępnej formie prezentuje nam charakterystyki różnych jej rodzajów, możliwych do wyodrębnienia w ramach poszczególnych kultur: katolickiej, protestanckiej, hinduskiej, islamskiej oraz świeckiej etyki seksualnej.

Prezentacja ta umożliwi zauważenie i zrozumienie różnic i podobieństw pomiędzy poglądami na ten temat poszczególnych społeczności, ale przede wszystkim wprowadza czytelnika w zasadnicze treści prezentowanej książki.

Szczegółowa analiza poglądów młodych ludzi na zasadnicze problemy etyczne została przedstawiona w drugiej części publikacji. W czasach, gdy w naszym kraju nastąpiły gwałtowne przeobrażenia społeczno-gospodarcze, polityczne i ideologiczne, należałoby się zastanowić, czy doszło również do zmian zachowań i postaw moralnych młodzieży. Prezentację jej faktycznych poglądów i zachowań autor zawarł w rozdziale: *Poglądy młodzieży na główne problemy etyczne związane z życiem seksualnym na podstawie badań*. Materiał faktograficzny w postaci wypowiedzi respondentów pozwala czytelnikowi ocenić i wyrobić sobie zdanie na temat wniosków, które autor wysnuł na podstawie przeprowadzonych badań. Wyniki uzyskane przez Juliana Kultysa zostały skonfrontowane z praktyką oświatową i dlatego trzecia część książki prezentuje stan faktyczny wychowania seksualnego w szkole.

Autor na podstawie długoletnich badań, przeprowadzonych osobiście i przy pomocy wykładowców Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, dzieli się z odbiorcą przemyśleniami dotyczącymi moralności seksualnej młodych ludzi. Badaniami objęto 6197 osób, w tym 4832 młode i 1365 dorosłych, odpowiadających na takie same pytania, zawarte w ankiecie. Wszechstronna analiza wyników badań pozwoliła autorowi udzielić odpowiedzi na pytanie: „Czy na przestrzeni ostatnich lat dokonuje się dynamiczna zmiana na gorsze w moralności młodzieży w zakresie szeroko rozumianego życia płciowego?”

Przedstawiona w książce prezentacja wyników badań ma na celu uświadomienie czytelnikowi zmian zachodzących w postawach moralnych młodzieży, zwrócenie uwagi na ważność zagadnień związanych z seksualnością, które w szkołach poruszane są zbyt rzadko. Julian Kultys sugeruje, że powinno się traktować je jako ważne przy podejmowa-

niu decyzji w dziedzinie wychowania moralnego młodzieży. W polu jego zainteresowania znalazły się zwłaszcza:

- moralna ocena współżycia seksualnego przed zawarciem związku małżeńskiego,
- moralna ocena wierności małżeńskiej,
- moralna ocena przedmałżeńskich doświadczeń seksualnych,
- moralna ocena antykoncepcji,
- stosunek do przerywania ciąży,
- moralna ocena uwarunkowań rozpoczynania współżycia seksualnego,
- moralna ocena przypadkowych stosunków płciowych kobiet i mężczyzn,
- moralna ocena podejmowania z miłości współżycia seksualnego przez młodzież.

Autor zdaje sobie doskonale sprawę, że w dziedzinie moralności seksualnej decydujące znaczenie ma religia. Nakłada ona na osoby wierzące wiele ograniczeń dotyczących seksualności, dlatego zanim przystąpił do badań, przeanalizował stosunek badanych do wiary. Okazało się, że „religijność zależy przede wszystkim od środowiska (wykonywanego zawodu i miejsca zamieszkania) i wykształcenia” (s. 59).

Analizując moralną ocenę współżycia seksualnego przed zawarciem związku małżeńskiego, na podstawie przeprowadzonych badań autor doszedł do wniosku, że nie można potwierdzić opinii o upadku moralności w tej sferze. Podkreślając fakt, że badana młodzież w ponad 80% deklaruje się jako wierząca, wysuwa wniosek, iż deklaracja ta nie przekłada się na jej poglądy dotyczące współżycia przed ślubem. Młodzi ludzie, wbrew naukom głoszonym przez wychowawców i księży, aż w 50% akceptują rozpoczynanie przed ślubem współżycia seksualnego w celu sprawdzenia się, jak i ze zwykłej ciekawości. Z pewnością można to uznać za niepokojące zjawisko z moralnego i społecznego punktu widzenia. Autor zdaje sobie sprawę, że młodzież traktuje seks w sposób hedonistyczny, nie licząc się z konsekwencjami. W opinii badacza „za pozytywny należy uznać fakt, że moda panująca w określonych środowiskach młodzieżowych [...] nie powinna być zdaniem badanej młodzieży motywem skłaniającym do takich zachowań” (s. 189).

Próbując zwrócić uwagę na moralną ocenę wierności małżeńskiej, zauważa, iż około 80% badanych zgłasza chęć bezwzględnej wierności

ze strony obojga partnerów. Nieco dalej czytamy, że od ponad 20 lat na niezmiennym poziomie utrzymuje się liczba osób akceptujących przedmałżeńskie doświadczenia seksualne kobiet i mężczyzn. Z przeprowadzonych przez autora badań wynika, iż młodzi ludzie, rozpoczynając współżycie seksualne, biorą pod uwagę głównie własne potrzeby: bezpieczeństwa, miłości, zaufania, kontaktu emocjonalnego, fizycznego. W niewielkim stopniu wpływ na kształtowanie ich postaw mają nakazy wiary czy obowiązujące normy moralne.

Julian Andrzej Kultys zwraca uwagę czytelnika na zagadnienie moralnej oceny antykoncepcji. Badana młodzież jest zgodna co do moralnego jej aspektu stosowania. „Tylko niewielka grupa badanych – zgodnie z wykładnią Kościoła katolickiego – uznała, że stosowanie antykoncepcji jest niemoralne” (s. 192). Młodzi ludzie są zdania, iż stosowanie antykoncepcji świadczy o dojrzałości psychicznej. Niepokoić może jednak fakt, że spora grupa badanych jest przekonana o szkodliwości środków antykoncepcyjnych. Akceptują pogląd o ubocznych skutkach stosowania tabletek hormonalnych, nie znają zasady działania spirali antykoncepcyjnej. Przeciwnicy antykoncepcji propagują naturalne metody planowania rodziny, argumentując, iż przyczyniają się one do zacieśniania uczuć między małżonkami.

W książce znajdziemy także wyniki badań dotyczących najbardziej kontrowersyjnych problemów w sferze zachowań seksualnych, np. stosunku młodych ludzi do przerywania ciąży. W opinii autora „znacznie więcej badanych uznaje za niemoralne przerywanie ciąży niż antykoncepcję” (s. 194). Podkreśla także, że pogląd taki utrzymuje się praktycznie na niezmiennym poziomie od wielu lat. Osoby aprobujące aborcję wysuwają jednocześnie wiele ograniczeń, uznając przede wszystkim, że przerywanie ciąży nie może zastąpić antykoncepcji i planowania rodziny. Aborcja jest aprobowana zwłaszcza w przypadku gwałtu, zagrożenia życia matki, uszkodzenia płodu, trudnych warunków materialnych kobiety. Jej przeciwnicy powołują się zaś na zakazy religijne i prawne obowiązujące w Polsce.

W polu zainteresowań autora znajduje się również zagadnienie moralnej oceny uwarunkowań rozpoczynania współżycia seksualnego. Zdecydowana większość różnych rodzajów etyki preferuje rozpoczynanie współżycia dopiero po zawarciu związku małżeńskiego. Autor zdaje sobie sprawę, iż byłoby to najbardziej optymalne rozwiązanie. Podkreśla

jednak, że badana młodzież prezentuje zupełnie odmienny wzorec – tylko jej niewielki procent wyraża pogląd o rozpoczynaniu współżycia po ślubie. Nieco dalej czytamy, iż niepokoić może fakt, że tylko 30% młodych ludzi uzależnia rozpoczęcie współżycia seksualnego od osiągnięcia dojrzałości, przede wszystkim psychicznej – kiedy się jest świadomym jego konsekwencji i bierze się za nie całkowitą odpowiedzialność.

Należy podkreślić zwłaszcza pedagogiczny wymiar tej publikacji, gdyż informacje zawarte w niej są nieocenioną skarbnicą wiedzy niezbędnej wychowawcom. Na przykład przypadkowe stosunki płciowe ocenione zostały przez respondentów negatywnie, tylko 20% z nich je akceptuje. Przeciwnicy uważają, że mogą one powodować zagrożenie chorobami przenoszonymi drogą płciową, w tym wirusem HIV, istnieje także ryzyko zajścia w przypadkową ciążę. Mogą też przyczynić się do rozpadu rodziny.

Zwracając uwagę na fakt, że badania nad moralnością seksualną prowadzone były przez 20 lat, autor stwierdza, że poglądy młodzieży w tej dziedzinie „uległy nie tyle niewielkim zmianom, co raczej okresowym wahaniom i uzależnione były głównie od badanego środowiska” (s. 198). Nie można więc mówić o dynamice czy tendencji zmian w moralności seksualnej młodzieży. Raczej, jak sugeruje autor, jest to kulturowa ciągłość określonych zachowań.

Lektura omawianej publikacji wymaga pewnego przygotowania z zakresu etyki seksualnej. Warto jednak zdobyć się na niewielki wysiłek, aby zdobyć wiedzę i informacje, które pozwolą zrozumieć i poznać opinie młodych Polaków.

Książka Juliana Andrzeja Kultysta, oparta na solidnej podstawie źródłowej, z uwzględnieniem szerokiego zestawu literatury, ma walory naukowe. Publikację można polecić nie tylko zawodowym etykom. Może być ona także wprowadzeniem w „świat moralności” dla studentów, a także dla wszystkich zainteresowanych moralnością seksualną młodzieży.

Ewa Olszówka